SIMPLICIVM

MEDICAMENTORVM

EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA,

Hiſpanico ſermone deſcripta à D. NICOLAO MONARDIS, Hiſpalenſi Medico;

Latio deinde donata, & annotationibus, iconibúſque affabrè depictis illuſtrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ALTERA EDITIO.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Chriſtophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXIX.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hiſpan. &c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum eſt, ne quis ante quadriennium citra Chriſtophori Plantini voluntatem, librum* De Simplicibus medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt, &c. *imprimat, aut alibi impreſſum importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines; qui ſecus faxit, confiſcatione librorum, & pœna fiſco Regio exſoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipſo diplomate.*

Subſig.

I. de Witte.

MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

DVo *resinarum genera multum similia ex Hispania noua adferuntur, quorum vnum* Copal *vocatur, alterum* Anime.

COPAL *resina est admodum candida, & lucida, & transparens, magnis fragmentis; Diacitri valde transparentis haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime. Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, eámque ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, adeò, vt cùm Hispani nostri primùm eò appellerent, huiusmodi suffitibus naribus eorum admotis excipierentur.* Copal.

VTILIS *est ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.*

ANIME *arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thuris colorem nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginosa. Defertur granis Thuris, sed crassioribus, quæ confracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratissimi ac suauissimi est odoris, & prunis imposita, facilè consumitur.* Anime.

DIFFERT *ab Anime Orientali, quòd neque tam candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis fragmentis adfertur transparentibus, * ita vt nonnulli Charabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo sphærulæ precariæ tornantur, cùm nihil sit minus: nam Charabe Bitumen est, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur,* Anime orientale. Ambarum colliquatũ. Charabe, & eius natales.

vtpotè quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atque aëri expositum, statim cogitur & dēsatur, vt coniicere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conspiciuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctissimus, ait Anime Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi nomine, Anime vocari.

Succinum non est lachryma.

Anime Americum.

NOVÆ Hispaniæ *Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per incisionem, Thuris aut Masticis modo.*

Anime faculiates.

HVIVS *vsus est in plerisque, sed capitis præsertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes subsequentibus, cubiculis per hiemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.*

MISCETVR *emplastris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatusq; resoluere opus est. Thuris vicem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastri modo adhibitum, atque etiam ipsum ventriculum reliquásque partes neruosas, Cerati modo, tertia parte ceræ admista; atque sic gestatum diutius, & subinde renouatum frigiditatem è quacumque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primò.*

Xolochcopalli. Copalcahuitl.

Gomara in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit molle, Thuri simile: alterum, multò præstantius, Copalcahuitl, quod plerique myrrham existimarunt. Vulnerata arbore guttatim stillat liquor albus, qui statim concrescit.

* Quipluta de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes in cap. 8. lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Animè fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus sum ante biennium à doctissimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinensi.

Toçot-guebit.

Refert Fragosus, in India Occidentali arborem inueniri Toçot guebit, id est, lignum desiderij seu exoptatum, dictam, Populo similem, summi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & splendorem, sum-

rem, summè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice nascitur gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, & minoribus fragmentis, quo istic vtuntur, vt nos Thure.

Tacamahaca.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hispania, aliud gummi seu resinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen apud Hispanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber est, Pæoniæ seminis modo.*

Tacamahaca facultates.

PLVRIMVS *huius vsus est apud Indos, præsertim in tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter resoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.*

COLORE *est Galbani (nec desunt qui idem esse putent) vnguibus albis, vti Ammoniacum, odore graui, atque etiam sapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri suffocatione laborãtes ilico liberet. Vmbilico emplastri modo imposita, vterum suo loco retinet: atque huius vsus adeò mulieribus est familiaris, vt ab eis maxima ex parte absumatur, quandoquidem efficacia experiantur eius remedia, cùm in vteri suffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moschum addunt. Maximè vtilis est, ad resoluendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplastri modo adhibita: Eiusdem est efficaciæ in tumoribus frigidis, quoniam eos resoluit, maturat, & absumit ilico. Non liquescit, sed ita tenaciter semper adhæret, vt auferri, nisi opere absoluto, non possit.*

EXPERIMENTO *comprobatum est, qualescumque defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus imposita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus etiam corruptis, imposita: atque si hac dens corruptus vstuletur,*

prohibet ne corruptio longiùs ſerpat. Pectori & humeris vt emplaſtrum impoſita, dolores eorum finit.

Emplaſtrum ſtomachicum.

Ex ea, ſtyracis tertia parte, & ambari momento, fit emplaſtrum ſtomacho longè vtiliſſimum: ſiquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus diſcutit. Eodem modo cerebro impoſita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ eſt efficaciæ, in doloribus coxendicis, & omni articulorũ morbo, præſertim ſi ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius reſolutio adſtrictionis particeps eſt, qua de cauſa mirum in modum partes roborat.

Sola, iunctura rum aut neruorum vulneribus impoſita, ea curat: nam ſtatim ſuppurat & ſpaſmum prohibet. ego tertiam partem ceræ admiſceo, quoniam facilius inducitur.

In ſumma, adeò celebris eſt eius vſus, vt plebs ad qualemcunque dolorem aliud remedium non norit, modò non ſint inflammationes admodum calidæ: ſed & in his admodum vtilis eſt, in morbi declinatione, ad diſcutiendum qui ſupererat humorem. Calida eſt initio tertij gradus, multæ adſtrictionis particeps, & ſicca in ſecundo.

Caraña.

Caraña.

Ex Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomẽ Dei, defertur reſina colore Tacamahacæ, ſed ſplendidior, liquidior, ac denſior, lingua Indica Caraña *dicta, quod nomen etiam apud Hiſpanos retinuit, odore Tacamahacæ, ſed grauiore. Pinguis eſt & oleaginoſa, ideóque tenax ſine multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum eſt, quod decem annis elapſis primùm huc illatum eſt.*

Caraña facultates.

Ea vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eoſdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare ſolet, & minore temporis ſpatio vires ſuas exerit: ſic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña ſanet. Exemplũ vidimus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametſi Tacamahaca vſus eſſet: ſed poſtquam

postquam Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est.

MIRA *est eius vis in iunctvrarum doloribus: nam imposita, facilè eos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quo suis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulnera q3 recentia, neruorum præsertim & iunctvrarum nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimit, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.*

Caraña purior.

SED *ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quædam purior, & Balsami modo limpida, superiore multò præstantior, vtilior, & odoratior.*

Oleum Cicinum.

Oleum ficus infernalis.

GELISCO *nouæ Hispaniæ prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicitur.*

Oleorum eliciendorum ratio.

EADEM *verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Dioscor. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Hæc eliciendorũ oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expressionem norint: sed etiam hoc oleum eo modo quàm expressione facilius elicitur.*

Olei cicini facultates.

MAGNIS *viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humorib. frigidis prouenientes sanat, omnes tumores dissoluit, flatus q3 discutit, præsertim ventris, eamq3 ob causam non modò in Anasarca vtile. sed in omnib. hydropisis generibus, si venter eo inungatur, & aliquot guttæ vino aut alio liquore cõmodo exceptæ sorbeantur;*

beantur; etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulæ sumantur. Efficacius subuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iunctu-rarum, modò à causa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, si aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Partes corporis contractas, si eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atque ventris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinẽtur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: prodest auriũ doloribus, & omnibus cutis vitiis, varosq; mulierib. plerumq; infestos illitu expurgat.

CALIDVM *est initio tertij gradus, humidũ secundo.*

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini

Hoc ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in vulgari; sed lævis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile, nigrum tamen & non maculosum vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantùm vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Bæticæ locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sanè conueniebant Dioscor. descriptioni. Refert etiam Belonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An verò his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, planè ignoro, cùm is qui inde fructum eum attulisset, arboris formam describere non posset, & eum siccum, qualem hîc exhibeo, dumtaxat viderim.

Bitumen.

In *Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit picandis nauibus, quia pici nauali similis est, sed seuum admiscent, vt melius induci possit. Veterum Naphtham esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, albæ & nigræ.* Bitumen. Naphtha.

Nos *eo Bitumine vtimur in veteri morbis, quòd eum suffocatione liberet, naribus admotum, aut vulvæ inditum.* Bituminis facultates.

Calidvm *est in secundo gradu, & humidum in primo.*

Ambarum.

Nvnc *mittit nobis Florida noui orbis prouincia* Ambar *quod vocant* Griseum, *idque in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vsque* D. *Helenæ.* Ambar griseum.

Varia *est circa eius originem opinio: sed verissimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, illico densatur, vt solent pleraque, quæ* Ambar bitumen est.

ſub marinis aquis tenella & mollia ſunt, at aquæ exemptæ, durantur, vt Corallium, Succinum.

SOLVS *Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus ſuis manare aſſerit, peßimũá id eſſe quod à piſcibus deuoretur.*

Ambar non eſt ſperma Balenæ.

INDE *conuellitur eorum opinio, qui Balenarum ſperma eſſe aſſerunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnumquam deuorant, alimentum eſſe exiſtimantes.*

VERVM *eſt, meo tempore Balenam circa Canarias, quas fortunatas inſulas putant, captam, in qua inuentæ ſunt plus quàm quatuor Ambari libræ: poſtea tamen inſuitas Balenas cum ſuis catulis interfecerunt, ſed nihil Ambari in eis inuentum eſt.*

NON *deſunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus naſcente fieri dicant, qui Aprili & Maio menſibus matureſcit, & odoratus eſt, quem decidentem vorant Balenæ, quaſi fructus in alimentum cedens, aliud quàm ſanguinem & carnem generare poßit.*

Ambari delectus.

OPTIMI *delectus eſt, vt nonnihil ad rubedinem tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum.*

EXCALFACIT, *reſoluit, roborat, quocumque tandem modo applicetur: nam calidi eſt temperamenti & ſicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emollendi tribuit.*

Ambari facultates.

VARIÆ *ſunt Ambari facultates: nam cum oleo florũ mali Arantij ſiue Aſſyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infracti ſunt humores reſoluit: ad eadem efficax, emplaſtri modo cum Alypta muſcata aßiduè geſtatum.*

EIVS *ſolius, aut cum moſcho & ligno aloës permixti olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, ſpiritus vigor &*

gor & cordis vires reſiciuntur : ideóque in peſtis contagiis eius odor adprime vtilis eſt , nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, ſi capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo ſuffiantur.

MAXIME *prodeſt ſenibus , quòd illorum ſpiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & craſſos lentoſq; humores, quibus plurimùm abundãt, extenuet, ſiue cibis indatur, ſiue veſtes ſuffiantur, ſiue cerebro cordiſq; regioni applicetur, ſiue vino, quo ſibi faciem & manus abluunt, permiſceatur.*

SCOBI *magnetis, galbanóque miſcetur, & emplaſtri modo mulierum vmbilico impoſitum, vterum ſuo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat : eius autem aſſiduus odoratus prodeſt vteri procidentius , ſuffocationibus verò , in Liquid-ambar diſſolutum , & xylo exceptum, vteríque ori inditum.*

STERILITATI *à frigidis humoribus ortæ, hac compoſitione mederi ſolco , quæ recipit Ambari partes duas , raſuræ eboris tenuiſſimè tritæ vnam , pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam vnã ſingulis triduis dabuntur, & emplaſtrum vmbilico , peſſum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.* Catapotia pro ſterilibus.

Ex eo, alypta moſchata, & ſtyrace fit emplaſtrum ſcuti forma , quod ſtomacho adpoſitum , eum doloribus liberat & excalfacit . Ex eadem maſſa factæ pilulæ, & mane ſumptæ, flatus diſcutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant : idem præſtat ex vino odorifera mane ſumpta hac maſſa. Emplaſtrum ex ambaro. Catapotia alia.

TRITVM *ambar & cera lutea exceptum, cordis regioni vtiliſſimè imponitur, ad ſedandos dolores à flatibus aut alia quauis cauſa (modò calida non ſit) prouenientes.*

EADEM *ratione qua ſenibus, melancholiæ laborantibus etiam conuenit , & paralyticis , ſi eo aut eius mixtura ſuffiantur,*

ſuffiantur, aut cerebrum, totáque ſpina eo inungantur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos et cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, ſiquidem eos excitat, & ſi aſſiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.

Ambar inebriat.

ILLVD *admiratione dignum, quod Simeon Sethi ſcribit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriũ ferri; ſi verò iniiciatur vino, maximè inebriare.*

Liquid-ambar & eius oleum.

RESINA *quam* Liquid-ambar, *& oleoſum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar, *vocamus, ad nos ex Hiſpania noua adferuntur, vtrumque odoratiſſimum, præſertim oleum, quod delicatioris & ſuauioris eſt odoris.*

Liquid-ambar.

EST *verò Liquid-ambar reſina collecta per inciſionem ex arboribus vaſtæ magnitudinis, pulchris & ramoſis, cuius folia hederaceis ſimilia ſunt, Ocoçol Indi vocãt, cortice craſſo, cinereo, qui inciſus aut vulneratus craſſum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris cauſa admiſcetur, vt ſcilicet ſuauius & diutius ſpiret in ſuffitibus.*

Ocoçol.

VBI *naſcuntur eiuſmodi arbores, fragrantiſſimus eſt aëris odor, adeò vt Hiſpani primum eò appellentes, iſtic aromata naſci, atque adeò eas aromatiferas eſſe arbores exiſtimarent.*

TANTA *quantitate in Hiſpaniam infertur Liquid-ambar, vt mercium vicem ſuppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hic vtimur in ſuffitibus, odoramẽtis, paſtillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus eſt, vt celari, etiam ſuffitibus nõ additum, non poſſit, & totas ædes, ſi eius ſit copia, atque adeò plateas ſuo odore impleat.*

Liquid-ambar facultates.

PLVRIMVS *in medicina eius vſus eſt: nam calfacit, roborat, reſoluit, & anodynum eſt. Cerebrum, per ſe illitum, aut*

tum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores à causa frigida, vt emplastrum impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachici modo adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM Styracis, Ambari, & Moschi momento mixtum emplastri consistentia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maximè prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.

EX eo recèns collecto, & eo loco posito, vt per se tenuior eius substantia stillare possit, oleum quod de Liquid-ambar nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, eoq; longè suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quãtitatem colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur. Oleum de Liquid ambar.

VTILE est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, et omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obstructionibus prodest, mensesq; prouocat. Calidum ferè in tertio excessu. Eius facultates.

SCIENDVM tamen est, plerosque hoc ex India inferre non perindè bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis et coctis, pinguedinem innatantem colligũt, vendúntque pro legitimo.

EIVS arboris pampini & summitates in fasciculos collectiuestibus & stragulis, ab Indis inferuntur, odoris gratia: in eúmque vsum Hispanis etiam vendunt.

Balsamum.

LAVDATISSIMVS ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus, Balsamum, ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) immitationem, nuncupatur, in Hispania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vrti- Balsamum.

folia vrticæ similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.

Balsami extrahendi duplex ratio. Prior.

FIT *autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed adeò pauca quantitate, vt ad nos non inferatur.*

Altera.

Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis succis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in lebetem amplissimum inüciunt, multa desuper adfusa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse putant, igne sublato frigescere sinunt, & concha lis oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.

IN *medicina huius vsus receptus est, non nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cùm Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animaduerterent, illos statim imitari cœperunt.*

Balsami æstimatio.

CVM *primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insignes facultates magna fuit, vt decet, æstimatione: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris quàm tribus aut quatuor ducatis æstimari solet. Romam primùm delatum, eius vncia centum ducatis veniit: postea, tanta eius quantitate illata, vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno veniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò eius imminutum est pretium, non æstimatur, cùm tamen idem Balsamum sit quod fuit cùm centum ducatis vncia venderetur.*

ET *sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indiæ, quàm hoc mira-*

hoc mirabile Balſamum, Hiſpanorum tamen labor in illu inueſtigãdis non inutilis exiſtimandus eſt: etenim iam multis annis periit id Balſamum quod in Aegypto naſci ſolebat, nec vſquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balſamum nouæ Hiſpaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non eſt Aegyptiaco, ſi mirabiles eius effectus & vtilitates conſideremus.

Balſami triplex vſus.

TRIFARIAM *verò in medicum vſum recipitur: nam aut interius aſſumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiſcetur.*

Interius aſſumptum.

INTVS *aſſumptum mane ieiuno ventriculo, aſthmaticis vtile eſt, & veſicæ doloribus: menſes etiam ciet, vt & peſſi modo ſubditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aquæ roſaceæ in cochleari exceptæ & diluculo ſenſim in guttur inſtillatæ, ſic vt linguam non contingant (nam Balſami ſapor diutius in ore hærens forſitan nauſeam etiam moueret) veteres ſtomachi dolores ſiniunt, eúmque roborant, colorémque commendant & anhelitum. Iocinori prodeſt, obſtructiones aperit, atque iuuentam conſeruat. Magnæ exiſtimationis vir mihi probè notus, ab eius vſu nullos dolores ſenſit, & tametſi ſenex, tam validus eſt, vt iuuenis videatur. Phthiſicos leuat, & ſterilium vterum expurgat, peſſi modo adhibitum.*

Fotis additum.

FORIS, *calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præſertim ſi linteum Balſamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes diſcutit & abſumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnémque humorem noxium abſumẽdo, dolores tollit. Paralyticis ſuccurrit, cerebro, ceruice, ſpina, & ea parte quæ paralyſi tentata eſt, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile eſt. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obſtructionibuſq; liberat, ſicuti*

rat, ſicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem; nec non ventriculi dolores à cauſa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impoſitum ſedat: idem præſtat pani calido inditum, ſicq; adpoſitum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præſertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem reſiduum diſcutiat.

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS *remediis inditum, valdè vile eſt: & quia moleſtum eſſet omnia enumerare, eius iudicio ea relinquo, qui eo vtetur, vt id ſcilicet aliis medicamentis commiſceat, quæ ad rem vtilia eſſe iudicabit. Vulgare ſanè admodum eſt eo in recentibus vulneribus vti; nam ſtatim ea ſine ſuppuratione glutinat; quinetiam in iis vtile, vbi contuſio adglutinationem impedit; quòd ſtatim digerat, & reliqua præſtet quæ ad vulneris vſque glutinationem neceſſaria ſunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia cenſeri poſſit: eáque de cauſa paucæ ſunt in hac vrbe ædes, in quibus non ſeruetur Balſamum. Neruorum, iuncturarúmque vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæſum ſit: ſic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò ſint ſimplicia. Antiqua vulnera, per ſe, aut cum alio vnguento impoſitum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, ſpina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxyſmum, & illico quinque aut ſex guttis eius in vino ſumptis modo prædicto, horrores diſcutiuntur, ſi ter aut quater id remedium repetatur.*

GVSTV *eſt acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adſtrictionis particeps eſſe, calidum & ſiccum in ſecundo gradu.*

Balſamum purius.

NVNC *ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balſamum per inciſionem extractum ex arboribus iis ſimilibus quæ in noua Hiſpania naſcuntur, vbi*

Balſamum

Balſamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vaſtæ magnitudinis, et ad radicem vſque ramoſæ, duplici ſeptæ cortice, altero craſſo Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem eſt ſpacio, inciſione Balſamum educitur, alba limpidiſſimáque lacryma ſuauiſſimi odoris, qui inſignes eius facultates ſtatim prodit. Et certum eſt eius guttulam potiorem eſſe, alterius quod decoctione extrahitur libra, tametſi miraculoſos eius viderimus effectus.

Balſami arboris hiſtoria.

HVIVS *fructus (qui penes me eſt) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut piſi grano maior non eſt, amariguſtus aliquantulum, incluſus extrema ſiliqua anguſta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu ſeſe ſuffiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.*

Balſami fructus.

Reſina abiegna.

IBIDEM *etiam colligitur liquor ſiue reſina, quam abiegnam vocãt, ex arboribus ſpuriis, quæ neque Pinus, neque Cupreſſi dici poſſunt, ſed Pino altioribus, & Cupreſſi modo rectis. In harum arborum cacumine veſiculæ quædam enaſcuntur nunc magnæ, nũc paruæ, quibus confractis guttatim ſtillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, ſed tanto labore & moleſtia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem ſingulis diebus cogant.*

Reſina Balſami facultatibus prædita.

EIVS *vſus eſt in omnibus ad quæ Balſamum conuenit: ſiquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progentos mitigat. Vtilis item eſt ſtomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, ſumpta ex modico vino albo, vt in Balſamo edocuimus.*

Reſina Carthaginenſis.

NVNC *etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia reſinam quandam puriſſimam & odoratiſſimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multò præſtantiorem, iiſdem facultatibus ſeu maioribus præditam, quàm ſit ſelectiſſima*

Reſina Carthaginenſis, & eius facultates.

ctissima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter inici neruorum, articulorum, pedúmque vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea clota & præparata matronæ sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

PLANTA Tabaco *antiquitùs in vsu fuit Indis, Hispaniæ præsertim nouæ accolis; ad vulnera curanda. Paucos ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multo celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam,*

Picielt. Tabaco.

NOMEN *legitimum apud Indos est* Picielt: *nam* Tabaco *nomẽ ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequentissima nascitur.*

Tabaco historia.

MAGNA *altitudine assurgit, & interdum mălum Assyriam, quam Limonem vocãt, æquat, caule recto, multis prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriæ ferè, sed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, vti tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulæ modo, cãdidum, medio purpurascentem, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignosa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice suo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate præditam esse.*

Tabaco natales.

NASCITVR *plerisque Indiæ locis, humidis præsertim & vmbrosis, & exculto leuiq; solo. Seritur omni tempore: cùm verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo.*

FOLIORVM *dumtaxat est vsus (tametsi eorum defectu quidam semine vtantur) eaq; vt asseruari possint, filo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.*

CALIDA *& ſicca eſt in ſecundo gradu : itaque calfacit, reſolait, mundificat & aliquantulum adſtringit, vt ex ſequentibus facultatibus iudicare licebit.*

FOLIA *huius plantæ calefacta & impoſita, præſens in Cephalæa & Hemicrania ſunt remedium, ſi morbus ex cauſa frigida aut flatibus ortus ſit : ſæpius verò ſunt repetenda donec morbus tollatur : ſunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus ſiue Tetano vtile eſt, & in totius corporis doloribus ab eadem cauſa ortis.* Tabaco facultates variæ.

DOLORES *dentium à cauſa frigida non modò ſinit, dente prius deterſo aliquo linteo eius ſucco delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, ſed etiam, ne corruptio ſerpat, prohibet.*

PECTORIS *vitiis, tuſſi veteri, aſthmati, & ſimilibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia ſunt. Serapiũ ex ſaccharo & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate ſumptum, putres humores pectoris eiicit. Aſthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur : ſed neceſſarias euacuationes præcedere opus eſt, ſi mora ferri poſſit.* Serapium ex Tabaco.

SUB *cineribus calefacta folia, & ſordida non excuſſis cineribus, calidaq; ſæpius impoſita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio ſunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis conſtringunt, & ſic imponunt. Ventriculi & Lienis obſtructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq; illita vtilia ſunt ; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus ſucco foliorum calente intinctus, ſuperimponuntur. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obſtructiones aperiente excipitur, & pars obſtructa, aut tumore affecta diu inungitur.*

INDICÆ *mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum ſtomachi cruditatibus : nam ventre* Cruditatibus ventriculi.

inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis altero ventriculi regioni, altero tergori qua ventriculum spectat, positis, eas cõcoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum saccharo coctus, & depuratus, pauca quantitate sumptus: vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

Nephritidi. NEPHRITICIS *doloribus, folia sub cineribus, vt antè calefacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnum adferunt leuamẽ, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clysteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.*

Vteri suffocationi. IN *suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vterique regioni imposita, præsens adferunt remedium: quòd si (vt sit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeo vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligenter adseruent & magnifaciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamabaca, aut oleũ de Liquidambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in vmbilico assiduè gestatum.*

Articulorum dolori. ARTICVLORVM *doloribus (modò humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacissimè folia calida adhibentur, aut eorum succo pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideóque etiam tumoribus œdematodis foliorum succo calido prius elotis, vtilissimè imponuntur.*

PERNIONES *sanare, si ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.*

Tabaco alexipharmacum est. VENENIS, *& toxico perniciosissimo, quo Cannibales suas sagit-*

suas sagittas illimunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus inspergere solebant. Toxici autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani.

CONTIGIT *vt quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Ioannem de portu diutè nauigarent, Indorũ, atque etiam Hispanorũ, si quos reperissent) telis suis venenatis conficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, pleroſque autem vulnerant: cùm verò sublimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, vt Tabaci succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt ilico dolores, & ea symptomata quæ huiusmodi venena subsequi solent, venenum superatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plãtæ aduersus venena vti cœptum est. Rex ipse Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iussit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulò pòst foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione.*

Occasio experiendi Tabaci aduersus venena.

EODEM *modo venenatis pestiferisq; carbunculis imposita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morsusq; virulentorũ animaliũ præsens sunt remedium.*

Carbũculis.

RECENTIBVS *vulneribus imposita, ilico sanguinem sistunt, eaq; glutinant: quòd si maiuscula sint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postridie reliquisque subsequentibus diebus idem ordo seruabitur, victusq; ratio necessaria.*

Recentibus vulneribus.

VETERA *vlcera, Gangrænáque succus instillatus, & folia trita imposita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici consilio, & missione etiam sanguinis, si necessaria sit, facta: deinde obseruata quæ conuenit victus ratione.*

Gangrænis.

Animalium vlceribus.

PORRO *non modò in hominibus eiusmodi vlcera curare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: nam per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cùm magno istic veneat, plerumque quod vlceribus inspergebatur: pluris constabat, quàm animal quod curabatur, æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vsum ad putrida, fœtida, vermibúsque scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque adeò compererunt, succum eius instillatum, non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideóque Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.*

Polypo.

QVENDAM *noui narium vlcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagij suspicione: meo consilio instillauit foliorũ Tabaci succum, à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatũ est vlcus, sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confricantur.*

Tabaci fumus Indis frequens.

HÆC *est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliísq; magni momenti negotiis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicq; permanebat aliquamdiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referébatque negotium cum dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, vt, vtcumque euentus succederent, illis facilè persuaderet, sic se prædixisse: eoq; modo barbaros illos homines miserè decipiebant.*

CÆTE-

CÆTERVM *vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi volunt, & etiam de suorum negotiorum euentu, ex insomniis quæ illis apparuerint pronunciaturi.*

AT *non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ manducatæ, aut intrò assumptæ, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Dioscor. cap. de Solano manico, seu furioso, eius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere species vanas imagines q3 non iucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contrà Raphani esu, grauia & turbulenta. & sic de plerisque aliis.* Solanum furiosum. Anisum. Raphanus.

GARÇIAS *ab orta refert Bangue plantæ succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni solicitudine liberare, veluti etiam Opium, quod Orientalibus Indis admodum familiare est.* Bangue. Opium.

SIC *& nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum secuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, vt eorum domini egregiè eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis ansam auferant sæpius illo vtendi.*

VSVS *est etiam Tabaci apud Indos, famis sitiq3 sedãdæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, mandunt q3, donec ex vtriusque massa quædam fiat, quam in pilulas piso maiores confingunt, atque in vmbra siccant, & in vsum reponunt.* Pilulæ famem sitimque sedãtes.

Facturi iter per deserta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos se putant, eas pilulas secum deferunt, ex iis vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem assiduè sorbent, ea absumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem absoluant, triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cuius causam esse puto, quòd sorbentes assiduè pilulas illas, etiam humores pituitosos è cerebro eliciũt, qui deglutiti & in ventriculum demissi, naturalem eius calorem humectant, sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obseruare licet, quæ tota hieme in suis latibulis se continent sine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda, quam æstatis tempore collegerunt.

HÆC sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiúsque facultatibus colligere potui.

Petum. Nicotiana. Herba Reginæ. Herba sancta. Perebecenuc. Petum historia.

BRASILIANIS, à quibus semen primùm in Lusitaniam delatum, hęc planta dicitur Petum; Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Lusitania Orator, eius semen primus ad Reginam matrem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hist. xj. cap. v. in Hispaniola insula, vbi copiosè tum temporis nascebatur, Perebecenue vocari tradit: mihi cum Hyoscyami nigri descriptione plurimum conuenire videtur.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis crassisq; e ramis concaua, folia numerosa, ampla densa seu carnosa, pinguia, grani odore, feruido & acri gustu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, oblongus & tubæ in modum concauus extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi solet. Huic succedunt siliquæ Digitali ferè similes, semine plenæ ex rufo nigricante, pusillo, Papaueris multo minore.

Petum genera duo.

EIVS duo sunt genera. Nam vnum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedalique latitudine sine pediculo, caulem amplectente. Id altius assurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocant, simili; sed acutiore, longoque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vmbellas nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est & multifida.

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semen Septembri matureſcit (vidi in Luſitania tota hieme florentem) at hîc à mense Auguſto in hiemem vſque floret, & ſubinde ſemen profert, deinde primo gelu flaccеſcit, peritque tota; neque hieme aſſeruari poteſt, niſi admodum difficulter, vel in fictilibus aut capſis ligneis.

NASCITVR omni ſolo, & ſemel ſata, ſemenque ad maturitatem perducens, ſeipſam deinde ſerit, nec opus habet alia ſatione. Si tamen ſerenda erit, Auguſto aut Septembri id fiat, quoniam ſemen exiguum diutiſſimè ſub terra latet antequàm germinet: & Martio aut Vere ſata, primùm Auguſto germinat. Natales.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob inſignes facultates, præſertim à nobilibus quibuſdam matronis rei herbariæ ſtudioſis, quæ foliis eius recentibus, aut in vmbra ſiccatis, & ſtillaticio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, ſcabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum ſucceſſu; multisque miſeris ruſticis auxilio ſunt. Facultates.

SVNT qui eius folia ſingulis diebus mane à ieiunis mandi iubent, vt podagra liberétur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eamque in partes interiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio ruſtico Gallico lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum eſſe ſcribit, eius folia ſtrumis vtiliter illini, eiuſque ſtillaticium liquorem aſthmaticis auxilio eſſe. In ſumma, Panacea quædam eſt ad omnis generis morbos.

ALIVD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirſuto pinguiue, licet ſucculento, flore minore, & per extremum rotundo, palleſcéte ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyoſcyamum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam exiſtimatur, verùm ſuperiore longè imbecillius. Petum tertium.

Herba Ioannis Infantis.

HIC *prætermittenda non videtur ea planta qua vſi ſunt ij qui Hiſpaniam nouam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cuius vſum primus oſtendit Indus quidam Hiſpani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta denominata eſt.* Herba Ioannis Infantis.

EXIGVA *eſt planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villoſis, ſiue biſpidis.* Eius hiſtoria.

VIRIDIS *præmanſa aut trita, vulneribuſq; impoſita, ſanguinem ſiſtit, eaq; conglutinat. Neruorum aliarumq; partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iiſdē viribus pollet ſicca in pollinem redacta.* Facultates.

Radices venenis aduerſantes.

EX *Charcis prouincia Perüana, radices quædam adnchuntur* Radix venenis reſiſtens.

uebuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & siculnei folij odore.

Contrayerua. HISPANI *Indias inhabitantes* Contrayerua *appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniam earum puluis ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscumque tandem sit generis, præsentissimum est remedium, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiici ferunt. Ventris etiam animalia pellit.*

Temperamentum. GVSTATA *radix, aromaticum quiddam sapit cum acrimonia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.*

Guayacan.

TRIA *ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeò insignes repertæ sunt, vt numquam auditum sit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quod Guayacum vocãt, Radix Chinæ, Sarçaparilla. De China, quæ à Lusitanis ex Indiâ Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamẽto ex Indiis delato, & omnium optimo, vt ipsa experientia & multorum annorum vsu comprobatum est.*

Guayacan. GVAYACAN, *à nostris lignum Indicum dictum, abundanter nascitur in Insula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primùm hac ratione nobis innotuit.*

Lues venerea. MAGNIS *doloribus morbi Gallici (quem ab Inda muliere nactus erat) Hispanus quidam torquebatur, eius famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aquam Guaiaci illi propinauit, qua non solum magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristinæ sanitati eum restituit: eius exemplo, plurimi alij Hispani simili morbo infecti, curati sunt. Eius*

morbi

morbi cura Hiſpali ſtatim euulgata eſt, ab iis qui ex ea inſula redierunt; hinc per totam Hiſpaniam, & inde per vniuerſum orbem, quem hæc ſcabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum eſt medicamentum eo præſtantius aut certius: nam ſi, vt decet, procedat curatio, & ſuo tẽpore iſta aqua propinetur, certiſsimum eſt, ei morbo ſanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum pati qui tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non ſe prouoluat denuò. Sicq; Deo viſum eſt, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remediũ: nam ex Occidentali India primùm huc perlata eſt eius morbi origo, præſertim autem ex inſula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris eſt, veluti nobis ſunt papulæ ſeu morbilli, neque eius contagium magnoperè quiſquam reformidat. In hũc autem modum propagatũ fertur.

ANNO ſalutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli geſtum eſt à Rege Catholico aduerſus Galliæ Regem Carolum cognomine magno Capite, Chriſtophorus Colonus, ex primailla profectione, quam noui orbis conquirendi cauſa ſuſceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliisq; inſulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cum Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltrò citroq; exercitibus, Hiſpani primùm cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hiſpanis conſuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos ſerpſit hoc malum, poſtremò etiam ad Gallos, & ſic per vniuerſum orbem.

Lues venerea Europam inuadit. 1493.

Columbus

INITIO diuerſa nomina ſortitum eſt. Hiſpani exiſtimantes à Gallis contagium veniſſe, morbum Gallicum nuncuparunt; Galli contrà, Neapoli ſe conſecutos eſſe putantes, Neapolitanum vocarunt; Germani, ex Hiſpanorum contubernio hanc ſcabiem ad ſe manaſſe videntes, Scabiem Hiſpanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq; veriſsimo nomine, cùm inde prima ſit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt dè

Morbus Gallicus.
Morbus Neapolitanus.
Scabies Hiſpanica.
Serpigo Indica.

Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

runt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq; melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq; ob causam varia nomina indiderunt: vti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cùm certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborũ à veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Guayacan. CÆTERVM *vt ad institutum reuertamur*, Guayacan *nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tametsi etiam à nonnullis* Lignum Indicum *nuncupetur.*

Lignum Indicum.

DE *hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodò; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui; &, cùm siccum est lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se cõtinens Mespili modo. Frequens in insula sancti* Dominici.

Guayacan historia.

Guayacan genus alterum.

ALIVD *eius genus in insula S. Ioannis dè portu diuite, huic vicina, postea repertũ est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius & amarius superiore, quo relicto, huius nunc vsus est; & ob mirandos effectus* Lignum sanctum *nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero praestantius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in*

Lignum sanctum.

curanda

tmando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim aut separatim propinatur aqua, cùm ad morbũ iam dictum, tum ad alios plerosque hac ratione.

LIGNI *minutim concisi, aut eius scobis vnciæ duodecim, corticis eiusdem ligni contusi vnciæ duæ in tribus aquæ sextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum spatio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad duorum aquæ sextariorum consumptionem. quod inde colligi poterit, si dum primum aquæ sextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo asseruatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, iniiciantur denuo quatuor alij aquæ sextarij, coquantúrque ad vnius consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsum adseruetur. Sumitur autem hoc modo.* Guayaci decoctum.

INFIRMVS, *purgato corpore ex medici consilio, cubiculum deligit apricum, quò neque frigus neque aër penetrare potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare possit duarum horarum spatio: deinde sudore abstersо, indusium calefactum induat, atque linteamina mutet: quatuor deinde pòst horis, passæ illi dabuntur & amygdalæ, panisq; biscoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secundæ bibet quantum satis erit, etiã interdiu. Octo horis postquam comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decem hauriet, sudabit itẽ duabus horis, & à sudore, vti superius, mundabitur: vna post sudorem hora, de iisdem passis, amygdalis, & pane biscocto cœnabit, & ex aqua secunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiam præter supradicta, pullus gallinaceus assus ei concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre non possunt, nouem dies sufficient, quibus elapsis, pullus exiguus assus simi-* Decocti vsus

liter

luer concedetur. Si verò æger adeò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre possit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quãtitatem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ cassiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis bibet. Decimoseptimo die ad priorem ordinẽ redibit, sumetq; mane & vesperi aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq; victus ratione vtetur, nisi quod pulli loco, dimidiam gallinam assam edere poterit, & sub finem dietæ, aliquantulum plus, eamq; victus rationem in vigesimum vsque diem producet, quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapsis demuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimam victus rationem obseruando in rebus non naturalibus, mulieribus abstinendo, & vino, cuius loco simplicem eiusdem ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & fœniculum decocta sint, bibet, erítque cæna sobria, & sine carnibus.

HÆC *est optima sumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi desperati morbi curantur: atque ea aqua non est præstantius vllum remedium ad curãdam luem veneream, cuiuscumque tandem sit generis: radicitus enim eam extirpat.*

Guayaci facultates.

CONVENIT *item hydropicis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicæ & renum, doloribus iunctur arum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præsertim si morbum Gallicum subsequantur.*

Guayaci serapium.

PLERIQVE *hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni vsum nemo vtiliorem experietur, quàm superius descripta ratione, sine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat,*

si sæpius

ſi ſæpius ea colluantur. Calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Braſilianis *Hyuourahé*, id eſt, res rara nuncupata. Hyuourahé.

ARBOR eſt procera, cortice externa parte argenteo, interna ſubrubro, & cùm recens à ligno detrahitur, lacteũ humorem refudante, guſtu ſalis, ſed ad glycyrrhizæ ſaporem accedente: fructum fert pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri puriſſimi colore, nucleum continentem exiguum, ſed ſuauem admodum & tenellum, ægrisque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis ſolummodo quindecim annis fructiferam eſſe, & eum qui arborem demonſtrabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita ediſſe. Hyuourahé hiſtoria.

MIRA facultate præditus eſt eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Chriſtianis iſtic degentibus eius loco vſurpatur. Hyuourahé cortex Guayacan vices ſupplet.

EIVS verò vtendi ratio hæc eſt: Corticis minutim conciſi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum ſpatio, donec vini rubri dilutioris ſeu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obſeruata leui diæta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modò vtile eſt hoc decoctum in morbo Gallico, ſed etiam in reliquis frigidis, pituitoſisque: nam humores extenuat & exſiccat, nec iniucundum eſt palato. Præparandi & vtendi ratio.

China.

NEMO *miretur, ſi dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Luſitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hiſpania noua & Peru vir illuſtris Dominus Franciſcus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi oſtendebat, & percontabatur an eas noſſem: Chinæ radices eſſe, ſed admodum recentes & integras reſpondebam: tum ille, Sanè recentes ſunt, nam ipſe eas in Hiſpania noua collegi, nec mireris iſtic Chinam naſci, ſiquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi perſuaſit, poſtquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hiſpanias inducenda, quæ iam ipſe in Hiſpania noua ſerere & colere cœpiſſet. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentiſſimas inde delatas.* China Occidentalis.

EST *autem* China, *Arundinis maioris radici ſimilis, nodoſa,* Chinæ hiſtoria.

nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra. Optima est recens, ponderosa, solida, pingais, non carriosa, sapore insipida.

Chinæ natales.

NASCITVR *in China Orientalis Indiæ prouincia, Scythiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ palustris modo.*

Chinæ vsus apud Indos.

SOLIVS *radicis est vsus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in pretio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis febribus præsertim, etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quòd Lusitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicantes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem parandæ hæc est ratio.*

Præparandę Chinę ratio.

RADICIS *Chinæ minutim concisæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfunduntur aquæ tres sextarij, macerantur viginti horarum spatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigescit, colatur, atque in fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.*

Aquæ Chinæ sumendę modus.

PVRGATO, *vt decet, corpore, collocatus æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde abstersо, indusium & linteamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quò neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorũ adponentur: potus erit similis aqua, quam*

ieiunus

ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa sine ossiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctiúmue initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aquæ cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quàm calidè poterit bibat, duas horas sudet, sudore detersо, indusium et lintea calefacta mutet, post horam cœnet cõseruam aliquam, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectans, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruãda est, quadraginta continuis diebus, vinoq; abstinendum & mulieribus: potus erit Chinæ superioris, decoctæ & exiccatæ in vmbra, vncia vna, in tribus aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias.

Chinæ facultates.

Ad varij generis morbos vtilis est hæc aqua, luem veneream cuiuscumque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores scirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualemcumque podagram, sed coxendices præsertim curãs. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralysin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis vtilis, quia humorem vnde generantur, absumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febribus diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur.

Chinæ temperamentũ.

Sicca est in secundo gradu cum exiguo calore, idque deprehen-

deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum çarçæ-parillæ calefacit, & ſitim excitat, hæc neque ſitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus ſum.

DE China Orientali, quæ ſanè aliter deſcribitur à Garçia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cõſulat eius Aromatum hiſtoriam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

çarça-parilla.

çarça parilla ex Hiſpania noua.

POST *Chinam, çarça-parilla, cuius vſus huic vrbi primum ab hinc circiter viginti annis innoteſcere cœpit, ex Hiſpania noua huc tranſlata eſt, quoniam ea Indis pro praſtanti medicamento erat, ad multos variósque morbos.*

çarçæ-parillæ hiſtoria.

PLANTA *multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo dilutiore, quæ interdum tam altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda foßione opus ſit: ramis nodoſis & lignoſis, qui facilè deſiccantur: floréſne aut fructum proferat, ignoramus.*

çarça-parilla ex Honduras.

ILLA *multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à ſuperiore differens, quòd illa candidior eſt, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque craſſior.*

çarçæ delectus.

DELIGITVR *nigrior, recens, non carioſa, fractu contumax, quæq; aſſulatim frangitur, & ponderoſa: nam quæ cariem ſenſit, & dum frangitur puluerulenta eſt, inutilis exiſtimatur.*

Nominis occaſio.

CVM *eam Hiſpani primum viderunt, çarçæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum noſtra çarça-parilla (quæ ſmilax aſpera eſt) habet. Certè noſtratem expertus ſum ſimili facultate præditam, cum ea quæ ex Hiſpania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam quæ in Honduras inuenitur. Guſtu inſipido eſt, & ſine acrimonia, nec eius aqua, hordeacea ſapidior eſt.*

LONGE *alia erat eius vtendæ ratio cùm primùm in*

medicinam

medicinam recepta est, quàm nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis vsurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficaciæ. Verùm nostri sæculi deliciæ in causa fuerunt, vt eodem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

çarçæ præparandæ apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quãdam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expressi satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatio sudabant. Quod si interdiu sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt mane sudabant. Hic ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidũ expressæ Çarçæ-parillæ. Ea ratione præparatam ego initio plerumque propinaui, multosq; melius curaui, quàm nunc sanãtur. Subsecuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet.*

çarçæ paranda altera ratio.

DVÆ *vnciæ çarçæparillæ, lotæ, confractæ & minutim concisæ, in nouum fictile cum tribus aquæ sextariis iniiciuntur, & viginti quatuor horarum spatio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionem, eadem ratione vt in Guayaco diximus: refrigerãtur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.*

Vtendę modus.

PVRGATVS, *vt decet, æger, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris çarçæ-parillæ aquæ hauriet; sudabit duas horas, sudore detersо, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam*

prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carnium exigui pulli assi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigesimo die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione per quadraginta dies vtetur, vinóque abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ çarçæ-parillæ sumendæ ratio, cuius præparandæ modos secretiores etiã expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad çarçam-parillam pertinẽt, quandoquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maximè celebrantur.

IAM *annus est quintus decimus, quòd Syrupum confeci, non modò in hac vrbe, sed tota Hispania laudatissimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit neque inflammat, Guayaci videlicet siccitate temperata, & çarçæ-parillæ calore mitigato: hoc modo.*

çarçæ syrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt suprà dictum est, præparatæ, Zizipha octodecim, pruna passa vigintiquatuor, vtraque ossiculis repurgata, florũ Borraginis semuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ sextariis lento igne coquuntur ad duorum sextariorum consumptionem colantur, & decem huius decocti vnciis, vna syrupi violati admiscetur. Calidus mane & vesperi sorbendus datur, eodem seruato ordine qui suprà dictus est, sudorem etiam (si prouocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli gallinacei exigui, & reliqui cibi suprà enumerati, & bibitur simplex aqua çarça-parillæ, qua*

Vtendi ratio.

rillæ, quæ fit ex eius ſemuncia in quatuor aquæ ſextariis co- çarçæ aqua ſimplex.
ctæ, ad vnius conſumptionem. Ea ratione curãtur cùm om-
ne genus morbi gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci,
Chinæ, aut çarçæ-parillæ curari diximus.

FIT *item alius Syrupus huiuſmodi. çarçæ-parillæ octo* çarçæ ſyrupus alter.
vnciæ cõfractæ & cõciſæ, in quatuor aquæ ſextarius ad trium
conſumptionem coquuntur, in eo qui ſupererit ſextario, ſac-
chari libræ quatuor iniiciuntur, fitq; Syrupus, vt moris eſt.
Eius Syrupi tres vnciæ mane, totidem nocte ſumuntur, pran-
dium eſto è cibis boni ſucci, cœna ſobria, potus è ſimplici
çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec abſumptus ſit, quo tem-
pore ad ſua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat
hic Syrupus pleroſque ex morbis ſuprà enumeratis, ſine
moleſtia.

EX *ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo illo inte-* çarçæ puluis.
riore ſeu matrice çarçæ-parillæ exempto, eam exſiccãt, con-
tundunt, & cribrant. Huius puluer is (purgato prius corpo-
re) drachmam mane ieiunus ſumit, atque ſimplicem prædi-
ctam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus ſit
boni ſucci, potus illa aqua ſimplex, vino abſtineat. Vtilis eſt
hic puluis in lue venerea, aliiſque morbis ab ea oriundis: nec
non ſcabiem purulentam & ſanioſam, in manibus et pedibus
mirificè ſanat, hac ratione.

PVRGATVS *æger, etiam (ſi neceſſitas vrgeat) non* Puluetis vtẽdi ratio.
purgatus, puluerem modo prædicto ſumet, & ſcabiei ſubli-
mati aquam roſacea ſimpliciore dilutam, plumula illinet,
deinde emplaſtrum conueniens panno ſericeo extenſum, om-
nibus locis quibus illita fuerit ſublimati aqua, inducet. Sin-
gulis diebus repetetur, & quindecim dierum ſpatio perfe-
ctiſſimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus ſit:
abſtergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit.

HODIE *tam frequens eſt aquæ çarçæ-parillæ vſus* çarçæ aquæ vſus frequẽs.
modo prædicto, vt in omni morborum genere ſumatur, ſiue

in defluxionibus, flatibus, vteríque morbis frigidis, siue aliis quibuscumque, modò non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideóque non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex çarçæ-parillæ, quàm aqua vulgaris. Certum est tamen, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu.

Quibus non conuenit huius aquæ vsus.

çarça-parilla ex Guayaquil.

NVNC *ex prouincia Quito cœpit inferri çarça-parilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Perüanis originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur:* Guayaquil fl.

Guancauilcas.

Guancauilcas, *vocantur eius regionis incolæ, & edentuli sunt, quoniam pro more habent vt sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autẽ nihil præstantius, nihil magis necessarium dentibus habere.*

Guayaquil fl. aqua salubris.

EIVS *fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, eamq; ob causam, plusquam sexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quãtitatem sæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, sicuti in balneis Lucẽsibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.*

çarçæ Guayaquilanæ historia.

SVNT *qui putent ab huius fluminis aqua çarçam-parillã facultates suas mutuari. Ea est colore ex cinereo nigricante, maioribusq; & crassioribus radicibus constat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiẽdum sit, antequam erui possint.*

DVPLEX

çarçæ exhibendæ prior ratio.

DVPLEX *verò eius exhibendæ ratio apud eos obſeruatur. Carçæ-parillæ radices, quot opus erit, ſumẽtes, neruo illo interiore repurgant, corticem eum, ſi ſiccæ ſint radices, macerant, donec molleſcat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt ſuccus extrahi poſſit viſcidus & muccoſus, cuius mane eam quantitatem ſumunt, quam vno hauſtu aut pluribus bibere poſſunt; lectum deinde ingreſſi, plurimum ſudant; poſtea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius ſuccum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus eſt tamen locus ab aëre & frigore liber. Hac ratione, & vſu conſeruarum, neceſſariorúmque aliquot fructuum ſiccatorum permiſſo, octo aut nouem dierum ſpatio, omnibus morbis liberantur, quos çarçaparilla curare ſolet: validum autem & robuſtis viribus eum eſſe oportet, qui hac curatione vtetur.*

çarçæ exhibendæ ratio altera.

ALTERA *iis conueniet qui imbecilliores ſunt, nec ſuperiorem, ſine manifeſto vitæ diſcrimine, ferre poſſent. çarçæparillæ neruo ſuo liberatæ, &, vt ſuperius, maceratæ, ſi ſicca ſit, deinde contuſæ, quatuor vnciæ, pluréſue aut pauciores (nam hîc nullus ponderis aut menſuræ vſus) in quatuor aquæ ſextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua quantum poſſunt ſemel aut pluries bibunt; in lectulo deinde ſe componunt, ad ſudorem prouocandum, qui tametſi adeò vehemens non ſit, vt ſuperior, copioſus tamen eſt: mutata veſte, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura abſumitur) cùm in prandio, tum in cœna illis potus eſt: ab aëre & frigore ſibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentum, omnes morbos ſanat, non ſine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus çarçæ decoctum exhiberi non ſolet. Iſtic neque initio diætæ, neque in media, neque ſub finem ſeſe purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamẽta com-*

In quibus morbis çarça non exhibenda.

posita illis desunt) sed mulierculaṙ dumtaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

ILLVD *verò obseruatione dignum est in hac curatione, quòd solus radicis cortex neruo exempto in vsu est. Idcóque nunc eorum exemplum secutus, solo cortice in hunc modum vti soleo.*

çarçæ præparandæ ratio optima.

QVATVOR *corticis çarçæ-parillæ lotæ vncias, in quatuor aquæ sextariis vigintiquatuor horarum spatio macero, deinde ad dimidias decoquo: quòd si calorem in ægro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquendum adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorei stillaticium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatissima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.*

OBSERVANDVM *item est, vt quãta possit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno haustu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusq; sanabitur. Itaque hanc nouam sumendæ çarçæ-parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliúsque & breuiore tempore curandos ægros.*

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna insula nascitur çarçæ parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, cap. 54. alteriúque nascenti plerisque Indiæ regionibus præfert: meminit item cap. superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

Catapotia ex çarça.

ALIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est: Carçæ parillæ libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in octo aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vsque ad integram ferè consumptionem, hoc est, vt acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo imponitur, succúsque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam si ex eo qui superfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentum (sunt qui Ligni aloës pusillum addant capitis roborandi causa) iniiciuntur & continuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prio-

cem priorib⁹ diebus, bina ſubſequentibus decem, ſingula reliquis ſumi poterunt. Dimidia gallina elixá in aqua (cui ſalis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta ſint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua çarçæ ſimplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante ſolis occaſum. Iſtis cataplotiis grauiſſimos dolores, & brachiorum crurumque paralyſes curari experientia ſe conſecutum ſcribit.

Saſſafras.

LIGNI quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hiſpaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduerſus varios morbos, vt ipſe & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS ex ea regione Gallis, noſtri Hiſpani in ſimiles morbos incidere cœperunt, ob praui ſucci alimenta, aquarum crudarum potationem, & ſub dio dormitiones: at à quibuſdam qui remanſerant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vſi ſunt, & ſanitati reſtituti.

DICITVR hæc Arbor Indis Pauame, *Gallis (quos imitati ſunt Hiſpani) neſcio quam ob cauſam,* Saſſafras. Pauame. Saſſafras.

ARBOR eſt magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametſi minores inueniãtur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expãſis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, guſtu aliquãtulum acri, ſed aromatico, nõnihil ad fœniculi ſaporem tendente, odorato, ita vt pauca eius quãtitas cubiculum ſuo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non adeò aromatici ſaporis, & odoris, vti cortex: folio ficulneo in tres angulos deſinente, nouello verò folio pyri folium æmulante, ſed quod veſtigia angulorum habeat, ſemper virente, hoc eſt, foliis nouellis ſemper eis quæ decidunt ſuccedentibus, colore viridi obſcuriore, odorato, præſertim ſi ſiccum ſit: an florem fructúmue ferat, incertum: radicibus nunc craſſis, nunc tenuibus, pro Pauame ſeu Saſſafras hiſtoria.

arborum

arborum magnitudine, leuibus, ſed non adeò vti lignum, per ſummos terræ ceſpites expanſis, vt facilè euelli poſſint; quod ferè commune eſt omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hiſpanicas arbores eò delatas, ſteriles fieri, niſi in ſuperficie terræ plantentur) cortex radici firmius inhæret cinereus, ipſiúſque arboris cortice magis aromaticus, ideóque radicis decoctum odoratius & præſtantius eſt, & ab Hiſpanis iſtic vſurpatur.

Natales. NASCITVR *in maritimis, & locis temperatis, hoc eſt, neque nimium ſiccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuerſam Floridã haud facilè inuenias: iſtic verò ſunt integræ ſiluæ, quæ ob ſuauiſſimum quem ſpirant odorem, ab Hiſpanis primùm eò venientibus, arborum Canellæ eſſe exiſtimabantur, nec immeritò; nam adeò odoratus eſt & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eoſdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.*

Delectus. OMNIVM *optima eſt radix, deinde rami, tertiò truncus, ſed cortex omnibus præfertur.*

Temperamentum. ARBORIS *& ramorum temperamentum calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & ſiccitate accedẽs: quibuſdam calidus in fine primi, ſiccus in tertio gradu.*

LICET *Corticis & Ligni vſus dumtaxat in medicina receptus ſit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & ſicca in alios medicos vſus ſeruant.*

Facultates. EIVS *decoctum commendatur in omni morborum genere, præſertim verò in obſtructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex ſaccharo propinatur defluxione laborantibus, aſthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & conſequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eũcit, & flatus diſcutit, quam etiam ob cauſam vterum ad cõceptionem præ-*

nem præparat, & menſes prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluúmque ſubducit.

ILLIVS *fragmentum aſsiduè geſtare & odorari maximè prodeſt, aduerſus peſtis contagia, præſertim non negletis aliis remediis. Denique ob ingentem ſiccitatem & moderatum calorem, eſt remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas abſumit: ſed iis qui extenuati ſunt & imbecilles, non conuenit.*

DECOCTI *verò ſeu aquæ præparandæ hæc eſt ratio.* Decocti parandi ratio. *Radicis cum ſuo cortice aſſulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ ſextarius, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum ſextariorum conſumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adſeruatur. Poſtmodum ſupra eadem fragmenta, tantundem aquæ ſuperinfunditur, decoquitur ad dimidij ſextarij cõſumptionem. Ea eſt ſecunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.*

ILLVD *verò obſeruandum eſt, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento ægrorum conſideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, bilioſis, quàm pituitoſis. Sed vulgariter quarta ſextarij pars aquæ tepidæ ſumitur mane, deinde ſudatur, & veſtis mutatur; nec quiſquam eorum qui hoc medicamentum ſumpſerit, lecto ſe continere cogitur. Prandium ſit media gallina aſſa, cum aliquot vuis paſſis, & amygdalis, & auellanis toſtis: cœna ſit è conſeruis conuenientibus morbo qui curatur, potus ſecunda aqua. Singulari experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtiliſsimum iis fuiſſe, qui pedes & manus ex podagra ſic contortos habebant, vt iis vti non poſſent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmanſum eo dente qui dolet, & iſtic retentum, dolorem ſedat.*

PORRO *qui tam exquiſita victus ratione vti nollent,* Aquæ paradę ratio alia.

aquam

aquam ſimplicem hac ratione decoquant. Ligni aſſulatim confracti ſemuncia, plúſue aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ ſextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abſtinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim ſaporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati ſumus his diebus fragmento huius ligni à Franciſco Zennig Pharmacopola Bruxellenſi diligentiſſimo, mihique amiciſſimo, quod odore & ſapore fœniculum quidem referebat, ſed tamen guſtatum, plantæ illius ſaporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Draco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multò magis. Lignum cum ſuo cortice adeò Tamarici ſimile eſt, vt niſi odor & ſapor obſtarent, pro eo accipi poſſit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriore rugoſa, & ex cinereo rubeſcente.

Molle.

CÆTERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru naſcentem, Molle vocant, cuius ego puſillas duas plantas, è ſemine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto ſplendidiſſimo Illuſtris Viri Dn. Ioannis de Brancion, ſed quæ tertio anno perierunt hiemis iniuria.

Molle hiſtoria.

ERANT autem eæ arbuſculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis conſperſo veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, ſed multo minora, ex viridi nigricantia, ſerrata & ſub extremum anguſtiora, quæ ab arbuſculis reuulſa lacteo ſucco, eóque lento & viſcido, & odorato manabant, & ipſa folia trita fœniculi odorem reddebant, guſtata adſtringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natæ ſunt, piperis ferè magnitudine, oleaginoſus, pellicula rubeſcente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conſpicere licet: florem quem habeat ignoramus, ſed quibuſdam auctoribus minutus eſt, viti ſimilis.

Natales.

HAEC arbor abundanter naſcitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum deſcriptionem dederunt: ſed Petrus Cieça maximè, qui eius deſcriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle hiſtoria alia.

TORO hoc tractu conſpiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeò commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes ſumma cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiſcalpia vtiliſſima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro coctura

Molle vinũ.

modo, fit aut vinum, ſiue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in pretio apud Indos ſunt hæ arbores, vt quibuſdam

Facultates.

locis eas conſecratas ſuis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida cauſa ortis auxilio eſſe, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum eſt, lacte diſſolutum, caliginem oculorum abſtergere.

Lignum

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS *de Burgos Pharmacopola, vnà cum Sulphure infrà describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imò Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.*

MAGNA *huius ligni quantitas in monte quodam cæsa fuerat, & in nauē seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quàm multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate præditæ, quādoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiáque, & Persida vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq; incultis nascuntur.*

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS *etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materiæ Pyri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.*

Aqua ligni nephritici.

LIGNVM *assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: cæruleum ideo dico, quoniam*

quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC *aqua assiduè vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, sine vlla humorum commotione, neque enim opus est alia victus ratione quàm temperata: siquidem aquæ sapor non magis immutatur ligni iniectione, quàm si pura esset, & nihil in ea maceratum. Calidum & siccum est in primo gradu.*

Lapis Nephriticus.

LAPIS *hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hispania etiam defertur. Prasio lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.* Nephriticus lapis. Prasius lapis.

EVM *gestant variis formis effigiatum, vt antiquitus solebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos sphærularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare solebant, aduersus Nephritidis, aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commẽdatur. Sed eius præcipua laus est ad Nephriticos dolores & ad calculum expellendum, & arenulas.* Nephritici lapidis varia forma. Facultates.

NOBILIS *mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq; amplius calculum eiicit. Sed cùm dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum, atque etiam calculorum expulsione. Ea etiam occulta facultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præseruet gestatus, renum calorem mitigando.*

DVCISSA *Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore (quod decennium superat) eo dolore numquam vexata est.*

ALII *multi senserunt idem leuamen, eámque ob causam magno in pretio sunt huiusmodi Lapides, nec, vti initio, tam facilè adquiri possunt, quòd soli earum prouinciarum Reguli & Domini eos possideant, nec immeritò, cùm tam admirandæ sint illorum facultates.*

Lapis Tiburonum.

Tiburon piscis. IN *mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces* Tiburones *dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assidue prœliantur.*

Lapis Tiburonum. IN *eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosiq; (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi possunt.*

Facultates. HVIVS *lapidis puluis vtilissimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinæ difficultates, & renum vesicæq; calculos, vt in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.*

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ historiam descripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dētium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarū cap. 31. (quem secutus est Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hîc subiunximus.

Manati piscis. MANATI piscis est nostro orbi incognitus vtri similis, duos tantùm pedes rotundos quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes, ab vmbilico ad caudam vsque gracilescit: reterrimo est a pectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quę interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitie: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Feminæ patiunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedis potius quàm piscis videtur; etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusque seruari potest. Eius pinguedo optima, nec facilè rancescit: ea corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad calculum & nephritidem vtiles.

HIC piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, sed etiam Retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum ferunt cepisse Reguius

Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educauit, adeoque domitum euasisse, & ferociam deposuisse, vt de manu cibum caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in ædes perreptasse cibi sumendi gratia, deinde ad lacum remeasse, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus in aliam transuexisse, nec illos mersisse, ita vt Indis summam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

Ex *Nomine Dei, Carthagine, aliisq; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum* (Caymanes *appellant) inueniuntur: ferocissimi sunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire possint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuũt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnumquam in mari, ad fluuiorum ostia: pariunt oua in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, respuit.*

Lacerti Caymanes.

Hos *lapides colligunt Indi & Hispani, atque adeò sibi seruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtrimque alligati, in quartanarum paroxysmo, illas tollere, aut earum calorem manifestò infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiusdam puellæ quæ quartana laborat, adhibui, & certè febris calorem nonnihil remisisse animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.*

Lapidis Caymanum facultates.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integram Indiarum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça sub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis se edisse asserit circa Panamam, cùm eam regionem primum occupassent. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint.

Ingens Lacerti magnitudo.

Lapis Sanguinalis.

LAPIS *Sanguinalis ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis.*

Lapis sanguinalis.

Eius facultates.

EX *his lapidibus Indi quaſdam cordium formas, magnas ac paruas conficiunt.*

VALET *ad fluxum ſanguinis narium, menſium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & ſubinde id facit. Sic eo Indi & noſtri vtuntur.*

PERSVASVM *habent Indi, imò firmiſſimè credunt, ſi hoc lapide pars ſanguine manans contingatur, ſanguinem ſiſti, idque verum eſſe experientia probatum eſt. Vtilis eſt etiam ſuſpenſus aut alligatus eidem parti vnde ſanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium ſenſiſſe, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè geſtando: nec non & menſtruum fluxum ſiſti.*

Lapis rimas pedũ curans.

ALIVD *lapidis genus eſt, quod rimas in manuum & pedum iunctvris à pituita ſalſa prouenientes, curat: verùm id dumtaxat auditu percepi.*

Armadillo.

NVNC *ex continenti habemus oſſiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti teſtis quibuſdam totus integitur pedum tenus, cuius gratia* Armadillo *vocant Hiſpani, quaſi cataphractum aut armatum dicas, Luſitani* Encubertado.

Armadillo.

Encubertado.

Deſcriptio.

EST *porcelli magnitudine, cui roſtrum ſimile habet, cauda oblonga, & craſſa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt Talpa, & terra ſeſe ſuſtentare creditur, quòd foris nihil edere conſpiciatur.*

Facultates.

OMNIS *facultas conſiſtit in caudæ oſſiculo, cuius in tenuiſſimum puluerem redacti pilula, confecta magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius ſedare, & tinnitum etiam, cum exigua ſurditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem ſedari multa experientia comprobatum eſt.*

HVIVS

Tattou. HVIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54. aitque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, bonique succi, Et Bellonius lib. Singularium 3. cap. 15.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, rostro porcelli, pedibus histricis aut erinacei terrestris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se retrahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc tectura panopliæ equorum: sed & cauda, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis tecta sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuniculum cucurbitæ. Aiotochtli.

EIVS etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam.

Sanguis Draconis.

ATTVLIT *ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Episcopus Carthaginiensis fructum arboris ex qua manat lachryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.*

Draconis arboris fructus. EST *autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritissimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.*

Sanguis Draconis cur sic dictus. AB *eo fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionẽ legitur, quam ex Carthagine Peruana selectissimam aduehunt: vnde veterum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur, qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur, omnino ignorarunt.*

Draconis historia. MAGNA *est arbor, cortice satis tenui, & qui facilè incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quẽ Sanguinem Draconis in lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu massas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.*

Facultates. VTERQVE *liquor intro assumptus, alui profluuium sistit, sic*

sistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius puluis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dētes stabilit. Est item color Pictoribus maximè expetitus.

TEMPERATVS *est, & pauci caloris particeps.*

MEMINI ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecque Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisot virum doctissimum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olysipone conspexi) sed subsequens hiems abstulit: Fructus is erat Cerasij magnitudine aut Oxymirsines, rotūdus, tenui pelle contectus; qua sublata, osseus nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Ruscі: sed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat. verum rotūdus erat & læuis, &, vt dixi, totus osseus. Arboris, quā Olysipone obseruaui, & in cuius cortice gūmi sanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hispanias obseruatarum descriptione exhibeo. Dragonal.

Gummi ad podagram.

DABAT *mihi idem Episcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat describere) ex eodem continenti delatum, quo se podagrici istic purgant, in hunc modum.* Gummi ad podagram.

ILLIVS *gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, stillaticio aquæ liquore noctem integram macerant, postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias sumunt, neque quidquam cibi superingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat sine molestia.* Facultates.

INSIPIDVM *est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.*

Fructus dysentericus.

HISPANVS *quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera* Fructus ex Quito.

parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) conijcere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dysenteria miserè afflictari dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillaticio calicũ rosarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane, statimq; sisti cœpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisiuerim, numquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.

Cortex ad alui profluuia.

Cortex alui profluuia sistens.

PROFERT *nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.*

Exhibendi ratio.

MAGNA *est apud Indos æstimatione, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq; in reliquis victus ratio, quæ huiusmodi morbo necessaria est.*

EIVS *corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno successu.*

EX VA-

EX VARIIS *noſtrarum Indiarum prouinciis, multa purgãtia medicamenta deferuntur, quorum magnæ ſunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt ſint veluti Præfatio quædam in Hiſtoriam radicis Mechoacan.*

Caſſia ſolutiua.

Caſſia ſolutiua.

INSVLÆ *Diuorum Dominici & Ioannis de Portu diuite, tanta quantitate nobis tranſmittunt Caßiam ſolutiuam, vt non modò Hiſpaniæ, ſed etiam toti Europæ, atque adeò vniuerſo orbi ſufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri ſolebat, plures naues ea onuſtæ vehuntur, quàm Cantabri ferrum mittunt.*

Delectus.

QVÆ *Venetiis ad nos ex India Orientali mitti ſolebat, cùm immatura collecta eſſet, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præſtaret. Noſtra verò ex inſulis prædictis, matura eſt, craſſa, plena, ponderoſa, medulloſa, & adeò recens, vt interdum ſexageſimo poſtquam collecta eſt die, huc perferatur: & quia recens, gratiq; ſaporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires ſuas exerit.*

Facultates.

BENIGNE *purgat & ſine vlla alui perturbatione, bilem præſertim, deinde pituitam, poſtea quæ in meatibus & inteſtinis infarcta ſunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: ſanguinem purgat. Vtilis in omni morborum genere, ſed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam ſumpta. Defluxionibus prodeſt, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vſus eſt ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & ſitim extinguit. Aſſiduus illius vſus ante prandium aut cœnam, calculi generationem prohibet.*

FORIS *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius est decem drachmarū, ad sesquiunciam vsque; non exemptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem tendens.*

IN *istis insulis primùm coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.*

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus ad bilem.

EX *maritimis Nicaragua & Nata (quæ sunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hispaniam medicamenti genus purgans, bilem præsertim.*

Fructus bilem euacuãs. FRVCTVS *est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calyce læui, non, vt illarum, echinato: eo calyce fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuisus est, intercurrente medium, & totum deinde ambiente pellicula.*

Facultates. EDITVR *hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut gallinæ iusculo sumitur; datur etiam tostus, vt minus purget: quocumque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis quæ à purgatis obseruari solent, & præparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam esse, alioqui grauia symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluuia. Calidus est in primo gradu.*

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ purgatrices. NOVO *orbe primùm inuento, insula diui Dominici quoddam genus Auellanæ misit, qua se Indi familiariter purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis etiam purgare se cœperũt, non sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris*

manostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, sic vt multi, dulcedine illecti, decepti sint. Auellanarum historia.

MEDICORVM *vulgus eas* Ben magnum *vocat (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi cæsariem & barbam inungunt deliciarum gratia.* Ben magnũ. Ben paruũ.

VALIDISSIME *pituitam & bilem supernè & infernè purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam assatione infringebant. Coli doloribus præsens sunt remedium, flatus discutiunt, & clysteribus iniecta, mediocriter euacuant.* Facultates.

DOSIS *est à dimidia drachma ad drachmam vnam: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertij gradus, & sicci in secundo.*

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ studiosissimo, nec vllis parcente sumptibus, vt suum hortum omni peregrinarum plantarum genere excultissimum reddat.

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hîc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc sequitur putamẽ minus solidum quàm in vulgaribus Auellanis, id nucleum

id nucleum continet Auellanæ magnitudine, candidum, solidum, Auellanæ vulgaris aut ilignææ glandis sapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci videntur, vt interdum castaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij.

TRANSMITTIT *etiam noua Hispania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum.*

Descriptio. NOSTRIS *pineis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces.*

Facultates. BILEM, *pituitam, & aquas validissimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Assi, neque tam valenter, neque cum tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.*

QVINQVE *aut sex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, præparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.*

CALIDI *in tertio, & sicci in secundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

Fabæ purgatrices. FABÆ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt cepa-rum tunicula exterior, illas per medium intersecante, quæ cum cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia supernè & infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem coniiciat. Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.*

DATVR

DATVR *hic puluis vino aut ſaccharo exceptus, ad cochleare vnum, deinde hauſtus vini ſumitur.* Sumendi ratio.

APVD *Indos hoc medicamentum celebre eſt ob ſumendi facilitatem: nam ſine moleſtia bilem, pituitam, & craſſos humores, multo lenius & facilius quàm ſuperiora medicamenta purgant.* Facultates.

DANTVR *in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.*

DOSIS *eſto aſſatarum à quaternario numero ad ſenarium, pluriúmue aut pauciorum, pro ægri viribus.*

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine inſignitos: ſed nullus mihi conſpectus eſt, qui fabæ purgatiuæ noſtro auctori deſcriptæ conueniret, at potius inter Phaſeolos, omnes recenſendi videbantur.

Prior, cuius hîc iconem exhibemus, orbiculari ferè eſt forma, ſed planus vtrimque & quodammodo puluinatus, digiti vnius craſſitie, duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquãtulum cauo, qua videlicet hilus eſſe ſolet, & ſiliquæ, in qua continetur, adhæret: cortex durus & lignoſus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus continetur al-

netur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaseolacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed illico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaseolo-vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olysipone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia Americæ prouinciæ delato, admodum recenti, pollicari latitudine, crasso, colore rufescente, magno hilo, & parte extrema veluti fissili: Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tusi & impositi bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescente: ego dumtaxat iuniorem plantam vidi mihi semine natam, quæ foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui molliq; lanugine fulue scente obsiti. Brasiliani Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, dumtaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysipone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem, pergulas istic vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiores, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhæret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habitantibus Faua braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

Pinipinichi. IN *omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicitur ex arbusculis Malorum similitudine, Indi* Pinipinichi *vocant: cuius rami reciſi, lacteum humorem illico exsudant, aliquantulum densum, & viscosum, cuius tres aut*

Facultates. *quatuor guttæ sumptæ, validissimè per secessum purgant bilem & aquas.*

BIBITVR *ex vino, aut eius desiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

ILLVD *autem peculiare habet, quod si quis, eo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subitò eius operatio infringitur, & cessat.*

SVMPTO *aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus;*

gantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.

CALIDVS *& siccus hic liquor in tertio gradu.*

OMNIA *iam enumerata medicamenta valida sunt & pernicioſa, quibus vti desitum est, postquam Mechoacan receptũ est, cuius vsus minimè periculosus est. Et ad ipsum, tamquam ad medicamentum præstantissimum confugerunt non solùm nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi sumus.*

Mechoacan.

MECHOACAN *radix est ante viginti annos primùm reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524.* Mechoacan.

IAM *vidimus apud Franciscanos huius vrbis nascentem, ex ipsa prouincia Mechoacan naui delatam, multis ramis luxuriantem supra terram expansis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas scandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem desinentibus, secundum pediculum amplis, fibrosis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri sicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri matureſcit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryoniæ radix viridis & sicca admodum acris est: Mechoacan verò insipida & sine acrimonia.* Forma.

MILII *semine obruta seruatur hæc radix, aut lino picato seu resinato inuoluta.*

CÆTERVM *nunc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè* Mechoacan alterum.

præstãtius eo quod ex noua Hispania adferri cõsueuit: cuius flos, semẽ & ramuli etiam allati sunt. Erat verò is flos quasi mali aurea, quinque foliis constans maioribus, è cuius vmbilico protuberat calyx siue vesicula quædam auellanæ magnitudine, membrana constans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, quæ molli & spongiosa terra excepta, commodè nascuntur.

Forma.

EX *huius radice fit conserua varij generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, quæ in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facilè saccharum recipit, quocumque tandem modo paretur.*

MOLESTA *non est huius radicis sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideóque pueris, senibus aliisq; qui cætera medicamenta respuunt, vtilis est.*

Facultates.

PITVITAM *præsertim & aquas educit. Icterum, cephalæam, strumas, & epilepsiam curat, veteresq; defluxiones sistit, articulorum, coli & renum doloribus vtilis est. Conuenit etiam vteri doloribus, asthmati, tussi veteri, febribus & luc venerea vexatis.*

Exhibendi ratio.

HVIVS *autem radicis sumendæ ratio talis est. Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & diæta, pro medici indicio; huius radicis leuiter contusæ pulueris vino albo maceratus, aut aqua fœniculi, anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert) summo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo nouem infusionum. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt. Facta purgatione, datur iusculum, & paulo pòst cibus, qualis his dari solet qui sese purgant.*

Puluis.

FIVNT

FIVNT *nonnumquam ex eodem puluere catapotia toriandri ſicci magnitudine.* Catapotia.

IN *manu autẽ eſt Medici,* * *aut eius qui ſumpſerit, eam humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam ſumpto pauxillo iuſculo, aut alica re, eius operatio ilico ceſſat.*

MITTIT *nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu eſt, aliud Mechoacan genus ſilueſtrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluuia, quam ob cauſam Scammonea nuncupatur: ſed nemo (periculo ſemel facto) vtitur. Simile eſt alteri cum folio, tum ſarmentis, tum radice, ſed per omnia minoribus: & ipſa etiam radix acrimonie nonnihil habet.* Mechoacan ſilueſtris.

Miſſa ſunt nobis ex Hiſpaniis ante paucos annos duo ſeminis Mechoacan genera, vnum breui calyculo ſiue ſiliqua, ſemineque nigro, quale eſt Scammonij aut Conuolui oli maioris: Alterum oblongiore aliquantum calyculo, & ſemine rufo, & quàm ſuperius longiore, teneroreque: Vtriuſque ſiliqua parte interiore lanuginoſa eſt.

Ex vtriuſque ſemine natæ ſunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ ſtudioſis plantæ, quas ſubſequentis hiemis iniuria ſuſtulit. Prodibant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis ſarmentis proxima pedamenta ſcandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, ſed tenerioribus & colore magis fuluescente.

* Negat Ioan. Fragoſus Regis Catholici Medicus, iuſculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam ſiſti aut infringi, & quotidiana experientia id ſe obſeruaſſe ait, eandemque noſtri Auctoris in Finipinichi opinionem reprobat.

Meminit Petrus Cieça parte prima Peruanæ hiſtoriæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, naſci tenues quaſdam radices digiti craſſitudine inter arbores, quarum ſi fragmentum brachiali longitudine aquæ ſextario per noctem maceretur in vaſe aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte abſumet. Ex ea quæ ſupererit aqua, qui tres vncias ſumpſerit, adeò benignè purgabitur, & ſine molestia, vti ſi Rhabarbaro purgatus eſſet, & aliquoties periculum feciſſe ſcribit magno purgatorum commodo. Radix Quimbayæ.

Piper.

TOTO *Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus eſt vſus Piperis cuiuſdam oblongi, quod maiore acrimonia præditum eſt Orientali, magiſque aromaticum, & iucundiore odore ſpirat, quàm*

Axi. Capsicum.

Forma.

Capsici historia.

Axi seu Capsicum; quinetiam præfertur Piperi nigro, cùm saporis tum suauitatis causa.

ALTÆ *cuiusdam plantæ fructus est oblõgus, crassitie quidem funiculi, at dimidij pedis longitudine, constans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & coniuncto ordine dispositis, seminis plantaginis modo. quibus adempris, pediculus nudus conspicitur.* Recens viridis *est, sole matureścit & nigreścit.* Calidum *est tertio gradu.*

NEC *prætermittendum est* Piper ex Indijs *nostris missum, quandoquidem non modò in medicum vsum receptum est, sed planta est excellentissima, & toti Hispaniæ notissima: nam nullus est hortus, in quo non seratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excreścentem.*

FOLIO *est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis forma, aut cerasiorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo.*

PARTICVLATIM *concisum & iusculo maceratum, meliorem saporem ediilis conciliat, quàm* Piper vulgare, *ideoq; eius vsus est in omnibus in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo solùm differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc sola satione adquiritur: nam in vna planta colligũtur aromata in totius anni vsum, minore dispendio, & maiore commodo.*

Facultates.

FLATVS *discutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps.*

Capsicum hoc, seu Piper Indicum (Americum potius) diligentissimè colitur tota Castella cùm ab hortulanis, tum à mulieribus in fenestris ædium suarum. Etenim eo vtuntur per totum annum cum virentes tum

cente tum ſicco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noſter auctor ait) forma: ſed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flauescente, in Lusitania, monaſterio quodam circa Olyſiponem.

Aliud Capſici genus obſeruaui in nonnullis Luſitaniæ locis, fruticoſum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortenſis Solani ferè, aliquantulum anguſtioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortenſis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi; deinde nigricãte, vbi maturuit, rubro, continente multa ſemina latiuſcula alterius Capſici modo, tam feruidi guſtus, vt fauces aliquot dies incendat guſtatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vocant Pimienta de Breſil, hoc eſt, Piper Braſilianum, in qua prouincia abundanter naſci, multipliciſque in vſu eſſe intelligo.

Ceuadilla.

PERLATA *ſunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hiſpania noua, ſemina cuiuſdam plantæ* Ceuadilla *iſtic vocatæ, id eſt, Hordeolum, à ſimilitudine quam cum noſtro hordeo habet in ſpica & vaginulis, quibus ſemen includitur, ſed minus eo, lini ſemine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim numquã auditum eſt plantam aliquam adeò vrente, & cauſtica vi præditam; ſic, vt vbi cauterium neceſſarium eſt in gangrænis, & putridis impuriſque vlceribus eoſdem præbeat effectus, quos non modò ſublimatum, ſed ignis etiam præſtare poſſet: etenim vermes in vlceribus necat, putridáque vlcera expurgat puluis eius ſenſim iis inſperſus, maiore minoréue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præſeruatiuis, quæ in huiuſmodi remediis vſurpari ſolent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem ſtillaticio roſarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellychnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde ſarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.* Ceuadilla.

EADEM *ratione vſurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerumque infeſtantur.* Facultates.

CALIDVM *eſt hoc ſemen in quarto gradu, eóque etiam amplius, ſi plures ſint gradus.*

Sulphur viuum.

Sulphur Quitense.

MITTIT *nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantißimum, vt vitrum transłucidum, colore auri ſincerrimi, cuius fragmẽtum puſillum lucernæ adpoſitum, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permiſtum : & antequàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.*

Facultates.

HVIVS *puluis vino diſſolutus, & per aliquot dies faciei veſpere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, roſaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo ſumptus, coli doloribus, nephritidi, neruorumq; contractionibus & ictero vtilis eſt. Calidum et ſiccum eſt hoc ſulphur ſummo exceſſu.*

Sulphur Nicaraguanũ.

EX *Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, denſum, & expers tranſparentiæ, nihilq; cum alio commune habens præter odorem.*

Ad Eryſipelas.

Medicamẽtum ad ignẽ factum.

NOBILIS *ille qui Piper longum mihi dedit iam antè deſcriptum, Peruana Carthagine attulerat placentã quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidã, tametſi bis mille ferè milliaribus allata eſſet. Eius pauxillum me præſente diſſoluit aquæ roſaceæ ſtillaticio liquore, & eo faciem filij ſui, qui eryſipelate laborabat, illiuit : poſtridie ſimili liquore calente faciem illius abluit : facies adeò integra & ſana reddita eſt, atque ſi eryſipelate non laboraſſet.*

CONFECTAM *verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos deſpumando : colatos deinde rurſus decoquunt, donec ad vnguenti conſiſtentiam aut etiam denſiorem reduxerint.*

Carlo Sancto.

ANTE *triennium ex Mechoacan prouincia delata eſt*

quædam

quædam radix Carlo Sancto *dicta, cuius insignes facultates prædicant.* Carlo sancto.

NOSTRO *lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert. Radix crasso capite est, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris crassitudine, colore candicante: cortex qui facilè separatur, cuiusq; vsus est odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuissimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt.* Descriptio.

NASCITVR *temperatissimis prouinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.* Natales.

RADICIS *cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliósque humores ex capite elicit, eámque ob causam rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eúmque roborat: purgationem tamen præcedere necesse est.* Facultates.

IDEM *commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilit, eósque à scabritia & corruptione liberat, orisque halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.*

PVLVERIS *eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canellæue decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat, mensesq; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthææ inuncto.*

CORDIS *affectibus, iis præsertim qui ex vteri sym-*

pathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt antè, sumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum.

Carlo sancto decoctũ.

RADICIS *minutim concisæ drachmæ duæ in aquæ sextario & dimidio coquũtur ad dimidias, corticis citri in puluerem redacti drachmæ quatuor, puluerís Canellæ drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito saccharo propinantur, purgato tamen prius vt decet corpore.*

HVNC' *puluerem, & decoctũ nonnulli in morbi gallici affectibus, atq. etiam Epilepsia cõmendant. Alterum experiri nõ admodum necesse est, quòd multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vigesimum quintum ætatis annum nondum exceßêre: nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.*

Radix S. Helenæ.

Radix D. Helenæ, & eius historia.

EX *portu S. Helenæ, qui est in prouincia Florida, adferũtur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari crassitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt precariæ sphærulæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq3 & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrã diffundit, foliaq3 ampla & viridia admodum profert.*

Natales. NASCITVR *locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.*

Facultates. HAS *radices Indi lapidibus conterunt, totumq3 corpus sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.*

ILLIVS *puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & nephritide commendatur.*

VT ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

MISSA *nobis est ex Hispania noua plantula quædam candicans*

candicans (sed sine radice) Indis Guacatane nuncupata, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora, quæ an florem aut semen proferat, ignoro. Guacatane.

AD hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur. Facultates.

DOLORES ex frigore & flatibus ortos, in quacumque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur; nam ilico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.

EIVS puluis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.

MISSÆ item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.

ALTERA, quæ partus mortuos, secundasq; morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.

TERTIAM, si (cùm maximè viget) quispiã colligere volens dumtaxat contingat, ilico flaccescit & procumbit.

QVARTA per solum diffusa est & expansa: si quis tamẽ eã attingat, statim cõtrahitur: vt brassica murciana.

HELLEBORVS item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.

MVLTA præterea alia medicamenta in Indiis nostris inueniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti possimus) innotescent: vt ex eorum quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.

QVÆ omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, & prima huius meæ historiæ parti, quæ per vniuersum orbem admodum

admodum celebris fuit, ob medicamentorum quæ in ea continentur descriptionem.

ET *vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subiicere hîc libet Epistolam ad me scriptam ex Peruana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, Orientalibus haud inferiores viribus: de quibus Deo volente in tertia parte agemus.*

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON *dubium est Clarissime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his regionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorúmque facultatibus euulgasti, & laudem quam eo libro hîc consecutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non possim vtilitatem quam hîc attulit tuus iste liber, cùm ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendum sit, ex quibus sine methodo antè vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.*

IAM *sunt plures quàm viginti octo anni, quòd militiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & insciti am, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed vt quæstui dumtaxat seruiant.*

Animal lapidem Bezar gignens.

FORMAM *animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentiùs perpensa, animalium*

genus

genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quòd cornibus orbū est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi possimus.

DECIMA *quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus confecimus; cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.*

APERTO *itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset; eum tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intelleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in pretio, eosq; in Idolorum suorum delubris, quæ* Guacas *vocant, & alia etiam pretiosissima quæque offerre solent, veluti aurum, argētum, gemmas, monilia, animalia, & pueros.*

Guacas.

ILLVD *autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon,*

Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

rañon, Floridam ; & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui ; attamen nusquam hæc animalia conspexi ; quàm in solis huius regni Peru montibus.

Facultates.

EGO *qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens , intro sumptos, aut foris impositos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi , cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere , & eorum puluerem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissimè inspergi. In summa hūc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt , ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos , quorum plerique, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus inspersо nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint , præsentaneam perniciem adferunt , nec sublimatum prodest.*

EX *animalis igitur quod primum secuimus bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo , quæ in bursulam illam congeruntur . Secuimus & alia huius generis animalia ; quæ confeceramus , in quibus omnibus lapides inuenimus , plures aut pauciores, pro animalium ætate.*

OBSERVANDVM *autem est, sola quæ pascūtur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt , vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum , tametsi vtiles, iis viribus non pollent , quibus ij præditi sunt qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.*

COEPIMVS *iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos , in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus , quos longum esset referre . Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hispani , sed etiam vniuersus orbis . Quantum ad me attinet , vt*

net, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficio accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidib. mitto: si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantissimus.

Phaseolus Peruanus.

NVNC *capsulam accipies in qua Phaseoli genus inue-nies, quod Martij initio tantummodo serendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructū in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiūt) cum sale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus præbēt ficci triti & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit; quia si validius quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilico infringetur.*

[Ex Hispaniis missum fuit Imp. Maximiliano II. felicis. memotiæ, anno ante quàm nobis adimeretur, Phaseoli genus, colore Macounæ simili, sed planiore longioréque forma, & hilo non admodum magno. Huic nomen adscriptum erat *Haba de India*, id est Faba Indica: fortè id erit quod hoc loco ab Auctore describitur.]

Planta gramini similis.

PLANTAM *etiam quandam hic in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis phlegmonibus, aliisq; vitiis auxilio est: manducata, multam pituitam educit, ideóque morbis superioribus, & capitis doloribus vtilis. Denominationem à me sumpsit hæc plāta, quòd mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consulam: cuius faculiates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.*

Molle, cuius antè mentionem feci, describere videtur.

FRVCTVM *item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus insperſus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabi-*

cati ſtabiliuntur, gingiuæ abſcedentes ſanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut puluerì corticis illis inſperſo impoſiti, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiũxi, ſuffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplaſtris vtilis.

Ex eius fructu ſalutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum iſtic ſeri & naſci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita eſt hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus eſt, & omni tempore odoratum.

Fructus vlceratius.

Indvs quidam Aethiopiſſam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiuſdam fructus iis inſperſo, ea mundauit, exeſa putrida illa carne, deinde eundem puluerẽ cum ellychnio vlceribus ſanis impoſuit ad carnem generandam, vlcúſque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in inſula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, ſic vt eo vulgariter veſcantur, magnitudine Aſſyrij mali, nucem Perſicæ mali nuci ſimilem continens, cuius concretæ puluis ad ea quæ nunc enumerauì, vtilis eſt. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adèo noxium eſſe, & deleteria facultate præditum, vt ſeu vir, ſiue animal eo veſcatur, præſentaneam mortem ſibi moliatur, cui nullo remedio occurri poteſt, tamquam ſublimatum aut corrodens aliud medicamentum ſumpſiſſet.

Planta ſanguineos ſudores excitans.

In vrbe Poſto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, ſolo cuiuſdam plantæ ſucco artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde ſtragulis egregiè tegebat ad ſudorem prouocandum: ſudor è partibus illitis emanans, merus ſanguis erat, quem lineis pannis abſtergebat; atque ita in curatione pergebat, donec ſatis ſudaſſe putaret, optimus interea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi de-

morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.

ARBOR *quædam hîc inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi numquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculũ minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammam siue ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.* Arbor venereos stimulos domans

TVMORES *in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hic curantur herba quadam* Centella *nuncupata: siquidem ea trita, tumoribusq; imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Sæpius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.* Centella, & eius facultates.

ANNO *1558. in vrbe D. Iacobi, quæ est in prouincia Chile, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas assas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant.*

HERBÆ *& arbores Hispanicis similes, admodum paucæ hîc inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania noua (cùm primum in nostram potestatem redacta est) multæ arbores & plantæ Castellanis similes inuentæ sunt, tum etiam aues & quadrupedes.*

INVENIVNTVR *hîc Colubri humana magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali citrij magnitudine, admodum virulẽti. Buffones pluit Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt & pleraſque alias immunditias.* Colubri. Aranei. Buffones.

PROXIMIS *huic continenti insulis, tam multi, tantiq; vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob custodũ, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.* Vultures.

VNA *verò res me in admirationem rapit, vaccas in*

montibus educatas, si in plana deducãtur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, ille aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes autem trementes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, cùm in montibus frigidissimis, vbi singulis diebus pluit, educatæ essent, calorem illum planitiei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidũt, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quòd in planitie illa, quæ octo dumtaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille miliaribus porrigitur, numquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SVPERIORE *Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garçias, strennuus miles, qui se verum Alexipharmacũ inuenisse ait aduersus pernicioſum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferina & humana victitant,) degunt q3 à Charças ad Chile vsque Peruanas prouincias.*

Planta quæ est alexipharmacum

EST *verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispanicæ haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, venenũ extinguit, & à symptomatis illis liberat quæ toxicum generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius præsidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui dũtaxat illis formidabiles erant, toxici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.*

NASCITVR *autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.*

HÆC

HÆC *omnia eò scripsi, vt cõsideres apud te, quàm multæ plantæ his similes in nostris Indiis nascantur, quæ nobis ignotæ sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quòd si quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quæ Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quæ sciunt aperiunt.*

VERVM *prolixior esse nolo, quòd ignorem an hæc epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hîc nascentibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeò studiosus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.*

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & Xarayzeio.

TAMETSI *mihi ignotus sit qui has ad me dedit; videtur tamen naturalium rerum studiosus, ideoq; mihi amplectendus. Nam vt militis munus est, perpetuò in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus est qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirit. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocumque tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia praterea Naturæ miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros qui toto orbe celebrantur, composuit, vt maiorem laudem scribẽdo sit consecutus, quàm si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multũ huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratia, mihi certè gratissima. Illi scribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.*

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

PLANTARVM *quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiúsque infrigidare, quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerumque sunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq; puluerem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, & nescio an huius pulueris, aliorúmue medicamentorum beneficio, sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historiæ medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferẽt, & præsertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

QVIDQVID *verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.*

ILLVD *verò animaduertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.*

FINIS.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS
IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt: auctore D. Nicolao Monardis.

A.

Aiotochtli pagina 54
Alexipharmacum eſt Tabaco 21
Ambarum colliquatum 3
Ambar griſeũ 9 eſt Bitumẽ, ead. non eſt ſperma Balenæ 10
eius delectus & facultates 10
Emplaſtrum ex eo 11
inebriat 12
Animal lapidẽ Bezar gignẽs 76,77
Anime 3,4
Aranei, 81
Arbor venereos ſtimulos domans 81
Armadillo 52
eius facultates ibidem
Aniſum 23
Articulorum dolori Tabaco prodeſt 20
Auellanæ purgatrices, earum hiſtoria & facultates 58.& 59
Axi. 68

B.

Balſamum, & eius extrahendi ratio 13 æſtimatio & vſus 14
interius aſſumptum, foris additum, & cheirurgicis medicamentis additum 15.& 16
purius 17
Balſami arboris hiſtoria 17
fructus ibidem
Bangue 23
Ben magnum & paruum, atque earum facultates 59
Bezar lapis 76
eius facultates 78
Bitumen, & eius facultates 9
Buffones 81

C.

Capſicum, eius forma, hiſtoria, & facultates 68
Caraña, & eius facultates 6,7
Carbunculis medetur Tabaco 21
çarçaparilla & eius hiſtoria 36
eius delectus, nominis occaſio, & præparandæ apud Indos ratio ibidem
Altera præparandæ ratio, & vtendæ modus 37
çarçæ ſyrupus, & vtendi ratio 39
çarçæ puluis, & vtendi ratio 39
çarçæ aqua 39,40
vnde inferatur 40
eius hiſtoria, & exhibendæ ratio 41 ex ea catapotia 42
Carlo ſancto, eius deſcriptio, natales, & facultates 73
eius decoctum 74
Caſſia ſolutiua, eius delectus & facultates 57
Catapotia pro ſterilibus 11
Centella, & eius facultates 81
Ceuadilla, & eius facultates 71
Charabe, & eius natales 3
China 33 eius hiſtoria, natales, vſus, & præparandæ ratio. 34 Aquæ Chinæ ſumendæ modus ibid. eius facultates & temperamentum 36
Cicinum oleum 7
Colubri 81
Contrayerua 28
Copal 3
Copalcahuiel 4

D.

Draconis arboris fructus 54
eius hiſtoria ibidem
Dragonal 55

E.

Emplaſtrum ex ambaro 11
Emplaſtrum ſtomachicum 6

Encubertado 52
Erysipelatis curatio 72
F.
Fabæ purgatrices, & earum facultates 60
Fructus ad bilem, & eius facultates 58
Fructus dysentericus ex Quito 55
Fructus vlcerarius 80
G.
Gangrænis medetur Tabaco 21
Guacas. 77
Guayacan 28 & eius historia 30
eius decoctum atque vsus 31
Guayaci facultates, & Serapium ex eo 32
Guacatane, & eius facultates. 75
Guayaquil 40
Gummi ad podagram, & eius facultates 55
H.
Herba Ioannis infantis: eius historia & facultates 27
Herba Reginæ 24
Herba sancta 24
Hyuourahé, eius historia & facultates 33
L.
Lacerti Caymanes 51
Lacerti magnitudo ingens ibid.
Lapis Prassius 49
Lapis Tiburonum, & eius facultates 50
Lapis Caymanum, & eius facultates 51
Lapis Sanguinalis, & eius facultates 51
Lapis rimas pedum curans 52
Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates 49
Liguum nephriticum 48
Lignum aromaticum 48
Lignum Indicum 30
Liquid-Ambar, & eius facultates 12,13 oleum ex eo ibid.
Lues venerea 28,29
M.
Manati piscis 50
Mechoacan, & eius forma 66,67
eius facultates, exhibendi ratio, puluis, & catapotia 66
Medicamétum ad ignem sactum 72
Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici 30
Molle, eius historia, natales & facultates 46,79
Morbus Gallicus 28,29
Neapolitanus 29
N.
Naphtha 9
Nephritidi Tabaco prodest 20
Nicotiana 24
Nuclei Pinei purgantes, eorum descriptio & facultates 60
O.
Ocoçol 12
Oleum cicinum 7
eius facultates ibid.
Oleum ex Liquid-ambar 13
Oleorum eliciendorum ratio 7
Oleum ficus infernalis 7
Opium 23
P.
Pauame & eius historia 45
delectus, temperamentum, & facultates 44 eius decocti parandi ratio ibidem
Perebecenuc 24
Petum, & eius genera duo 24
eius natales, & facultates 27
Picielt 18
Pilulæ famem, sitimque sedantes 23
Pinipinichi 64
Piper 67
Phaseolus Peruanus 79
Planta gramini similis ibid.
Planta sanguineos sudores excitans 80
Planta quæ est alexipharmacum 82
Polypo Tabaco prodest 22
Prassius lapis 49
Q.
Quimbaya radix 67
R.
Radices venenis aduersantes 17
Radix Quimbaya 67
Radix S. Helenæ, eius historia, natales, &

tales,& facult. 74
Raphanus 23
Resina Baltami facultatibus præ-dita 17
Resina Carthaginiensis, & eius facultates ibid.
Ricinus Americus 8. & 9

S.

Sanguis draconis : & cur sic dictus 54 eius historia,& facultates ibid.
Sassafras 43 quæ & Pauame ibid. eius historia 44
Scabies Hispanica 29
Serapium ex Tabaco 19
Serpigo Indica 29
Solanum furiosum 23
Succinum non est lachryma 4
Sulphur Nicaragnanum 72
Sulphur Quitense, & eius facultates ibid.

T.

Tabaco 18 eius natales & facultates ibid. Serapium ex eo 19 cruditatibus ventriculi prodest ibid. alexipharmacum est 21 eius experiendi aduersus venena occasio 21 eius vsus Indis frequens 22
Tacamahaca,& eius facultates 5
Tattou 54
Tiburon piscis 50
Toçot-guebit 4

V.

Veteri suffocationi Tabaco prodest 20
Vulneribus recentibus medetur Tabaco 21
Vulneribus animalium 21
Vultures 81

X.

Xelochopali 4

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 10. *versu* 29, infarcti 13. 31, imitationem 25. 3, rapi cupit. tum è 4. quæ app. pronunciatarum. 35. 30: Febribus 38. 28, consumptionem, 51, 32, Panamam.

Londini emi anno 1579. in Mercatorum porticu de Gallo nauclero Phaseoli genus, quod è Brasiliana Noui orbis prouincia aductum asserebat. Nostro vulgari maior est is Phaseolus latiorque, nec minus colore variat: etenim nunc flauus est, aut omnino niueus, modò ater, aut purpureus, aut albis purpureisque maculis distinctus. De simili planta natum referebat, qualis Europæa est, nostrumque saporis gratia & bonitate longè superare, si eodem modo decoquatur.

Eius iconem ad viuum expressam, in Herbariæ rei studiosorum gratiam ad huius libelli calcem (quoniam suo loco inseri non potuit) reponendam curauimus. Pertinet verò ad finem Annotationum in cap. de Fabis purgat.